

Martě o Martě a Marii

Sestra
Marta Kačerová
Pod Starkou 25
140 00 Praha 4 - Michle

Brno, 24. prosince 1987

Milá Marto !

Ani nevím, zda jsem si již někdy postěžoval, jak před Vánocemi, Silvestrem, narozeninami a jinými rodinným událostmi se snažím v potu tváře vypracovat humorné vyprávění, většinou na téma "když já malý byl", abych je pak předčítal kruhu rodinnému. Ale poslední Mileniny narozeniny jsem směle sáhl do budoucnosti a na Jirkův námět vypracoval SCI-FI "Oslava narozenin 2000~~š~~", tj. popis Mileniných 68.narozenin v roce 2000. Přijedou na ně chlapi se svými ženami, každý se třemi dětmi a Aninka s Honzou se čtyřmi...

Letos jsem se inspiroval nahlédnutím do svého archivu. Vyvalily se vlny zdola a na nich sloha Brigáda 1951 s Tvými dopisy! Byly adresovány většinou "Jan Šimsa někde v Jeseníkách" nebo "Brigáda ředitelství státních lesů Hanušovice". Už jen Tvé dopisy by byla skvělá četba... Ale musel by posluchač vědět cosi o tehdejší době a situaci, aby třeba ocenil Tvou poznámku: "A jsou v té bedně také příručky na l.Petrovu; to koukáš, co?" Tato stručná poznámka zakrývá událost, že Mirek Heryán (konečně) přes noc vypracoval příručku, podle níž se během 14 dní mohla probrat l.Petrova na každodenních pobožnostech, jistá Marta to - při vši své ostatní práci - natukala na blány a nejspíš i natočila na cyklostilu, pak rovnala, sešívala nejspíš sama, nebyla-li tam ještě v té době Olga Bolzeová. Nebo Tvé líčení, že přišel schlíple Lubor Holub doprovázený vzdorným Luborem Dtápalem, že se má II.běh poslat na Teplicko a že se už odhodláváš obrátit na Zdenka Somolíka, nedosáhne-li se na ministerstvu výjimky, aby mohla mládež "z celých" Čech a Moravy jet do Jeseník a nikdo z nich na ohrožené Teplicko, nad nímž má Praha patronát. V dalším dopise už jen poznamenáváš: "II.běh zachráněn. O 60 brigádníků a 30 brigádníků více." (A tos nezapočetla ty šťastníky, kterým se na I.běhu tak zalíbilo, že mermomocí chtěli zůstat dál a dále... Titus Zelený tam vytrval čtyřikrát 14 dní, za kteréhožto dobu ho prý kdysi viděl se jednou mýt a vyprávělo se, že kdesi i pilně pracoval. Já jsem ho posílal jako běžce, který spolehlivě roznášel zabloudilou poštu,

výkazy, poukazy na potraviny, úvěrové jízdky a jiné hodnoty, vždyť se I. běh konal na 5 místech, tj. i na Medvědí boudě vzdálené od Josefově, kde jsem měl hlavní stan, nejméně 20 km. To by však zase ocenil jen znalec Jeseník nebo bych musel mít po ruce plastickou mapu kraje).

Nakonec jsem od tématu brigád 51 zatím upustil. Ale měř jsem téma: Marta. A hned mne napadlo: Marta a Marie. Marta Kačerová a Marie Hošková. Psal mi totiž Sláva Kohák z Ameriky před jejich obkříváním, které měl slavit poprvé bez Slávy (Kohákové) a připsal vzpomínku na Maňku Hoškovou s tím, jak jim na první exulant-ské vánoce poslala československý evangelický zpěvník, jak si s rodinou zopakoval všechny písně známé a doučil ty neznámé a jak zpěvník věnovaný dětem si přivlastnil a jak ho provázela všechna ta trpká (jak píše!) emigrantská léta a jak z něho zpívá dodnes.. Ale také připsal, že mu došly přes Anglii Kostnické jiskry, ale že vzpomínka na Maňku Hoškovou se mu zdála nemastná neslaná po všem tom co vykonala a komu všemu pomohla a pomáhala. A že by měli klimentští to napravit, to měl na mysli Růžičkovy a paní farářovou Miřejovskou.

A žes z té biblicky odchované generace, tak mne hned napadlo, že bych to mohl pojmut jako výklad perikopy Lukášovy o Martě a Marii, jako dopis Tobě a jako vánoční čtení. A hned se také vybavily diskuse v nuselském sdružení - či ještě v dorostu? - o Martě a Marii. Patřil jsem mezi první konfirmandy bratra faráře Urbana, ale do dorostu jsem chodil ještě s Vaším Mirkem...

"Když šel Ježíš s učedníky dál, vešel do jedné vesnice. Tam jej přijala do svého domu žena jménem Marta, která měla sestru Marii; ta si sedla k nohám Ježíšovým a poslouchala jeho slovo. Ale Marta měla plno práce, aby ho obsloužila. Přišla k němu a řekla: "Pane, nezáleží ti na tom, že mne má sestra nechala sloužit samotnou? Řekni jí přece, ať mi pomůže!" Pán jí odpověděl: "Marto, Marto, děláš si starosti a a trápíš se pro mnoho věcí. Jedn jednoho je třeba. Marie volila dobře; vyhrála si to, oč nepříjde."

(Starší vydání ekumenického překladu má jemnější a ovšem "součkovšnější" překlad verše 42: "Jen máloceho k je třeba, ano jen jednoho. Marie volila dobře; vybrala si to, oč nepříjde.")

Zprvu jsem ztotožňoval Martu s Tebou. Ještě před mým krtem v červnu 1939, zhruba od jara 1938 jsi pro mne byla církví viditelnou, jistěže s bratrem Škodou, Libuší Poledníkovou, Mibjam Daňkovou, farářovými Dobiášovými, později bratrem Klepetkou, Píšou,

Kačerem, Moravcem, Martou Křížovou, Luďkem Labským, sestrou Kolářovou, dříve vikářem Janovským a později Urbanovými, ještě dříve katechetou Kadlecem a farářem Pospíšilem (od r.1940). Tys pro mne byla po všechna léta českobratrskou církví evangelickou v její praktické a vlídné, laskavé podobě, také radostné a nadějně, otevřené pro všechny, malé i velké, pobožné i světské. Ani mě tehdy nepřekvapilo, žeš přepsala na blány a natočila tatínkův Vánoční traktát o čtení knih z Dachau hned v lednu či únoru 1945, takže vyšel ještě před koncem války jako příručka.

Lukášovo vyprávění jsme cítil jako křivdu. Copak není na křesťanství nejcennější vlídná ochota komukoliv posloužit, pomoci, přijmout ho za vlastního, uvést ho do sboru jako do domova, připravit pro něho občerstvení duchovní a také tělesné a pak při brigádách, kursech a všech možných sejitích mít pro něho díky, střechu nad hlavou, slevku na dráhu nebo dokonce úvěrovou jízdenku?

Kdosi přinesl do nuselského dorostu (sdružení?) apokryf Karla Čapka, který se v něm postavil za Martu a její službu, v takovém moderně-humanisticko-aktivistickém pojetí. Přece služba hostu je něco základního. Marie je tam vykreslena jako osoba trochu afektovaná, nábožensky založená, na Ježíše tam dokonce vykuluje černá kukadla, zatímco Marta chudák neví kam dřív skočit, aby vzácného a milovaného hosta uctila, ač by chtěla také poslouchat, co povídá.

Bratr farář Urban se až rozzlobil na Čapkovu zkreslení a zhumanizování. Později vyšel Ivovi Žáčkovi (kde je mu konec?) v Křesťanské revui veršovaný apokryf. Lukáše dotvořil s tím, že Ježíšovo slovo bylo vlídné a vycházelo z předpokladu, že Marta by také ráda poslouchala, ale neměla na to čas, když nebylo nic připraveno. A přidal Ježíšovo pokynutí Marii, ať jde Martě pomoci, a pak ať poslouchají obě dvě.

Bratr farář znovu nesouhlasil. V Bibli to tak není! Je to přece napomenutí i nám a to proti nemírnému starání se o pozemské věci, proti pečování o pokrm a pohodlí. A je to důraz na Slovo. To rozhodne.

A tak jsem si kladl otázku: Jakou vlastně má cenu podání číše vody studené, nasycení hladového, napojení žíznivého, přijetí bezdomovce pod střechem, návštěva nemocného? Nebo je vlastní hodnota křesťanství ve Slově nad světem, v zvěstování evangelia, ve Slově právě s velkým S? Co vlastně tvoří živé jádro církve? Ti, kdo naslouchají nebo ti, kdo jednají? Ti kdo slouží nebo ti, kdo bádají? Kdo organizují nebo kdo učí?

U mne přetrvaly čapkovské sympatie k lidem, kteří - aniž by se o tom moc vědělo či mluvilo, vzpomínám na Vládu Kaluse a Marii Hoškovou - konají pro spoustu lidí drobné služby, které jako by hned mizely v propadlišti dějin, jako by byly zapomenuty ve chvíli, kdy se ukazují nové potřeby, nové problémy, nové úkoly...

S láskou vzpomínám na profesora J.B.Součka. V nečekaném exkurzu upozornil na redakci téhož příběhu Janem: Ježíš přišel do Betánie, kde bydlel Lazar, kterého vzkřísil z mrtvých. Připravili mu tam večeři; Marta při ní obsluhovala a Lazar byl jeden z těch, kteří byli s Ježíšem u stolu. Tu vzala Marie libru drahého oleje z pravého nardu, pomazala Ježíšovi nohy a otřela je svými vlasy. Celá perikopa pak končí zvláštním slovem: "Chudé máte vždycky s sebou, ale mne nemáte vždycky..." kterým se Ježíš zastane Marie proti Jidášově kritice ve jménu sociálních potřeb chudých, kterým se těch 300 denárů mohlo dát. Tolik stála ta mast.

Příběhu o Martě a Marii se málo rozumí, řekl Souček, protože se málo bere na vědomí, že ústřední postavou není ani Marta ani Marie, ale Ježíš sám. Ježíš jdoucí do Jeruzaléma. Ježíš v časové tísní. Ježíš ve svém poslání. Scholastický výklad příběhu označil obě sestry jako modely celoživotní orientace křesťana: jednající Marta jež typ "via activa" - cesty činnosti, Marie je "via meditativa" - orientace na naslouchání slovu a na meditaci. Pod vlivem některých řeholních řádů a určitého typu theologie (filosofie) dávala scholastika přednost meditaci před jednáním a službu měla za cosi pomocného, předběžného. Modlitbu a meditaci, zvláště klášetrní, považovala za vrchol křesťanovy poslušnosti a vyznání církve.

Pod tímto fascinujícím rozlišováním zůstalo i moderní myšlení. Setká-li se s příběhem, je moderní čtenář zaujat oběma ženami. Psycholog v nich vidí typy a modely, diskuse o tom může být nekonečná. Málo se věnuje pozornosti textu samotnému:

1. Marie si sedla k nohám Ježíšovým a poslouchala jeho slovo. Ten termín (vzpomínáš si na to kouzelné slovo: termín ?) "sednout si k nohám" je totožný s tím "stát se učedníkem", žákem, přijít do učení. ~~/Termín/poslouchání/slovo/~~. Není to tedy popis scény, ale vystižení existenciální reakce, bytostného rozhodnutí Marie při Ježíšově příchodu, její odpověď na jeho nárok, aby byl vyslechnut (při své rozhodující cestě do Jeruzaléma). A podobně tak termín "poslouchat slovo" neznamená pasivní naslouchání nebo nazíravou meditaci, ale poslušnost. V biblickém pojetí "poslouchat slovo" znamená už také hotovit se k činu, popřípadě už také hned jednat. Není tam scholastického rozdělení na meditaci a čin ani moderní rozebranosti mezi slovem a skutkem. Důraz je na tom, že

nejde o jakékoliv slovo, ale slovo Ježíše spěchajícího dokončit dílo, k němuž byl Otce poslán.

2. To slovíčko "jen máločeho je třeba, ano jen jednoho" naznačuje že už základnímu nároku na pohostinství bylo učiněno zadost. Výraz "přijala do svého domu" zahrnuje už také splnění základní povinnosti hostitele, dát pocytnému vodu, poslat služebníka, aby mu umyl nohy, popřípadě mu umýt nohy (což se objevuje v nové a hlubší podobě v Janově přepracování!) a ovšem dát mu trochu najíst hned. Není tomu tedy tak, že by Ježíš nedostal nic jíst a nic pít, nemohl se umýt a odpočinout. Neznalost tehdejšího života a anachornické přenášení celého příběhu do našeho času a pásma vede k této představě. Po cestě přes poušť, skaliský, po ostrém písku přicházel pocestný tak zbědovaný, že základní pohostinství se stávalo podmínkou přežití. To "málocD" Ježíševzmíněné znamená tedy: to, co jsem dostal, stačí, abych mohl vykonat, k čemu jsem poslán. A na poslání záleží.

3. Marta není typ osoby činné, které to prostě nedá, než aby se starala o všechno v celém domě, jak to východočesky popisuje Karel Čapek. Marta chce Ježíše uctít po základní uvítací pohostinnosti, celou traktací, hostinou. Bylo pravidlem či zvykem při vzácné návštěvě se nespokojit tím základním málem, tím "jedním". Ježíšova přítomnost vede Martu ke snaze připravit oslavnou hostinu - příběh dostal písennou podobu Lukášova podání v době počínajícího kultu Ježíšovy osoby, kdy se postupně ztrácel zřetel na základní poslání, úkol, slovo, smysl a počínala se výlučná adorace, které se Ježíš, zvláště podle synoptiků, od počátku účinně bránil.

4. Ježíšovo napomenutí tedy znamená: Marie, která je soustředěna na mé slovo, volila dobrou tj. správnou stránku, reagovala přesně tak, jak je třeba. Jdu do Jeruzaléma splnit své poslání, svůj úkol. U Jana je to zvýrazněno tím, že právě Marie učiní, co je potřeba: připraví Ježíše k smrti, k pohřbu, pomaže ho olejem tj. jako mesiáše. Pro Jana už není třeba výslovného napomenutí, jeho zmínka o Martě je spíše záznam původního nejspíše autentického příběhu. Marie své vyznání vyjadřuje jednání právě proto že vyslechla Ježíšovo slovo, že jde do Jeruzaléma splnit své poslání, svůj úkol. Nezdržuje jej, ale koná to, co vyjadřuje obsah Ježíšovy cesty. Ani umístění do Betánie není tak nevěrohodné jak se zdálo vykladačům v minulém století, kteří Jana trochu podezírali z libovolného dotváření scén, pojmenovávání a vyjmenovávání osob a míst a jeho zprávám a priori nedůvěřovali, měli je za theologickou fabulaci.

Souček skončil překvapivě ostrým odmítnutím myšlenky, že Ježíš kritizuje sborovou, křesťanskou, sociální službu. Velký omyl učinily

ty vzácné ženy v církvi (zvláště v Čáslavi), když sdružení žen pro křesťanskou službu pojmenovaly "Marta". Doznívá v tom chybné pocho-
pení celé věci, že totiž jsou dvě cesty a my si vybíráme tu cestu ak-
tivní, cestu služby. To je omyl. Podle Součka měly pojmenovat svůj
spolek "Marie", ta se v příběhu nespokojila s oslavou Ježíšovy osoby,
ale poslouchala jeho slovo, stala se jeho učednicí a slovo učinila
skutkem. Křesťanská služba, končil Souček svůj pro mne revoluční vý-
klad, je svou podstatou poslušností Ježíšova slova. Janovo podání pak
ohraničuje sociální stránku křesťanství jiným slovem - ani jemu však
nesmíme rozumět jako by na chudých nezáleželo. Jeho slovo "chudé máte
vždycky s sebou" je zároveň také varováním, abychom na ně nezapomněli.
Ale v aktuální situaci pochopila Marie, kam Ježíš míří a co ho čeká -
Ježíš dotváří její přípravnýx skutek zvěstí posledního smyslu svého
příchodu a odchodu do Jeruzaléma.

A tak celý příběh je tedy vánoční. Snad právě o vánocích jsme op-
v polušení zapomenout na slovo, na smysl Ježíšova příchodu. Oslava Je-
žíše - dítěte se nesmí stát pouhou oslavou jeho osoby, lidské existen-
ce, jeho dětství bez všeho ostatního. Správně od nepaměti spokojovali
klasikové křesťanské církve jesličky s křížem (snad nehistoricky, zvl.
ve výtvarném zpracování, ale exegeticky dobře), jesličky s celou Ježí-
šovou cestou, s oním sbvem, kterému máme s Marií nalocuhat a kterého
máme být jako ona poslušní, tj. stát a stávat se Ježíšovými učedníky.

Pro mne byl Součkův výklad satisfakcí. Však také chci rozumět
křesťanské službě ať sociální, ať pro mládež nebo pro staré lidi, ať u-
ve sborech nebo kdekoli mezi ploty a na cestách jako té nezastupitelné
soli, bez níž je život pustý, nechutný a nestravitelný.

Tento biblický a exegetický přístup pomůže pochopit i Karla Čapka.
Ten přijal ze svého postbarokního východočeského dětství jako samozřej-
mé ~~rozlišování~~ typologické a pak psychologizující rozlišování postav
Marty a Marie jako dvou lidských typů, dvou barokních soch: jedna se
honí, druhá vykuluje zbežně oči. Ježíšova postava je v jeho apokryfech
brána s velkou úctou ale barokně, nadpozemsky.

Ve chvíli, kdy vezmeme Ježíše jako ústřední postavu, tak už to-
lik nezáleží na tom, jací jsme, ale co uděláme ve chvíli, kdy se setká-
me v evangeliu s Ježíšem samotným, s jeho slovem, s jeho výzvou, s jeho
příkladem, zda usedneme k jeho nohám (a ovšem na chvíli odložíme všech-
ny své starosti a své mnohočinění, všechno to, čím jsme na roztrhání),
abychom jeho slovo nejenom vyslechli, nejenom o něm meditovali, ale tak
je poslechli, abychom Ježíše následovali.

K tomu jsi mne, Marto, právě tak jako Marie (Hošková) vedla.
Tak jsem pochopil a přijal všechnu Tvou službu, které je už let 10/6